

Foucault och sexualiteten

University of Manchester har invigt ett centrum för sexualitets- och kulturstudier, och i anledning av det anordnat en stor konferens med temat "Sexuality after Foucault".¹ Konferensen samlade runt 300 deltagare från många länder och många stora namn var där. Vid invigningen av konferensen framträdde poeten och författaren Jackie Kay och läste egna dikter. Hennes mjuka skotska idiom fyllde salen med intensiva och borrande dikter om queer kärlek och skeva relationer – en välbehövlig resa tillbaka till kroppsligheten efter de högstämda välkomsttalen av universitetsrektorn och andra dignitärer. Efter det föreläste David Halperin från University of Michigan, författaren till *Saint Foucault: Towards a gay hagiography* (1995) och Annamaria Jagose från University of Auckland, Nya Zeeland, som har skrivit *Queer theory: an introduction* (1996), en av de mest lästa introduktionerna till queerteori. Under den tunga fusk-gotiken i Manchesteruniversitetets stora samlingsal föreläste Jagose om den fejkade orgasmen som 1900-talets *andra* stora sexuella uppfinning. Hon påpekade att Michel Foucault nämnt fistfucking som den enda innovationen på sexualitetens område på över tvåtusen år. Men med hjälp av det obetalbara filmklippet från "När Harry mötte Sally", där Meg Ryan fejkar en orgasm på en restaurang, diskuterade Jagose denna kvinnliga specialitet som en modernitetens kvinnliga strategi, ett kännemärke för förörternas kvinnliga sexualitet. Enligt Jagose bör den inte ses som frånvaron av njutning utan tvärtom som en källa till lust. Och i ett foucaultskt perspektiv ville hon förstå lust som en fråga om etik, den falska orgasmen som en etisk handling.²

Halperin (som replikerade att de flesta homosexuella män han kände någon gång hade fejkat en orgasm) inledde med att fråga vad homosexuella män egentligen vill. Enligt vissa psykoanalytiker vill de dö – vilket förklarar varför de ägnar sig åt osäker sex. Enligt andra bedömare vill de bara roa sig. Och enligt en ung man som Halperin träffat dagen innan vill de alla vara Victoria Beckham. Efter en så lättköpt flirt med Manchester-publiken blev Halperin allvarlig och diskuterade varför så många män i medvetande om riskerna har osäker sex? En del vill patologisera och psykoanalysera detta i termer av självförakt, internaliserad homofobi eller liknande. Halperin menade i stället att vi

bör förstå det samband med begreppet "abjection", vilket kan översättas med elände, förnedring – grundbetydelsen är att vara förkastad – i det sexuellt laddade mötet i skönhet mellan det utsatta subjektet och hans vedersakare. Enligt Foucault bor njutningen också i smärta och förnedring och påpekade att Genet redan i *Rosenmiraklet* skriver om den sensuella känsla av förnedring som huvudpersonen upplever i mötet med sina plågoandar. På ett poetiskt-symboliskt plan bör vi förstå mäns sexuella möten i mörker och smuts, och med inspiration av författare som Gide och Genet bör vi ladda dessa möten med skönhet i stället för med kliniskt avståndstagande. Halperins föredrag utvecklade sig så småningom till ett försök att skapa en "gay subjectivity" på en annan grundval än den psykoanalytiska, en utforskning av litteraturens möjligheter att ge en sådan grund.

För det mesta var verksamheten uppdelad i parallella sessioner, men då och då samlades alla deltagare till ett storföredrag av någon av de stora elefanterna. Carolyn Dinshaw, New York University – som enligt sin presentatör hade tagit medeltidshistorikernas oskuld med sin essä om Chaucer och sexualiteten från 1989 – talade länge om tidsbegreppet och historien. Varje antipositivistisk historiker inser att historia är vår nutida tolkning av vad som eventuellt har hänt i det förflutna, och frågan är om det finns någon historisk sanning som vi ens kan närma oss. Foucault har i *Vetandets arkeologi* skarpt kritiserat idén om historisk kontinuitet, hegelska och marxska föreställningar om historien som en utveckling mot högre samhällsformer. Dinshaw valde att diskutera historien med utgångspunkt i begreppet samtidighet, *contemporaneity* och tog som utgångspunkt historien om den engelska kvinnliga mystikern Margery Kempe som upplevde Kristi död som om den ägde rum samma dag som Margery betraktade hans lekamen på korset. Dinshaw knöt ihop Margerys liv och erfarenhet med Hope Allens, kvinnan som på 1930-talet inledde arbetet med att ge ut Margery Kempes skrifter. Förlaget pressade på och 1940 kom boken ut, men Hope Allen ägnade resten av sitt liv med att arbeta med en reviderad och utökad upplaga som aldrig kom ut. Hon levde sitt liv parallellt med, eller inuti, Margery Kempes existens, och lämnade efter sig ett oöverskådligt arkiv med papperslappar, som Carolyn Dinshaw i sin tur nu studerar i början av 2000-talet. På så sätt vävde Dinshaw ihop 1300-talets Margery Kempe med 1900-talets Hope Allen och 2000-talets Carolyn Dinshaw. Dessutom lät hon tid och rum korsas i den geografiska platsen, Bryn Mawr College utanför Philadelphia, där Hope Allen varit student i början av 1900-talet och Carolyn Dinshaw i slutet av samma århundrade. Dinshaw menar att queer historia måste avvisa det klassiskt positivistiska kausalitetstänkandet, den naiva föreställningen att historikern kan avtäcka de strukturer och mekanismer som får historien att ta ett visst förlopp. Ja, själva idén om förlopp måste ifrågasättas och i stället måste

samtidigheten, *contemporaneity*, lyftas fram som ett historiskt analysinstrument. (Och jag tänkte: *Toto, we're not in Historiska Institutionen any more.*)

I sitt föredrag valde Valerie Traub, University of Michigan, att tala om queer pedagogik med utgångspunkt från en komedi från 1640 av Richard Brome, *The Antipodes*. Historien handlar om Martha Joyless som klagar bittert för sin sofistikerade londonväninna Barbara över att hennes man inte har fullbordat äktenskapet. Martha är helt ovetande om vad samlaget skall innebära och Barbara erbjuder sig att visa hur det går till. Pjäsen är ett intrikat spel av kunnande och okunnighet, av oskuld och förtappelse, men framför allt ger den oss en inblick i hur produktion och utbyte av sexuellt vetande kunde beskrivas på 1600-talet, ett exempel på queer pedagogik där samkönad sexualitet intar en framträdande position.

Vid den tredje plenarsessionen framträdde Don Kulick från New York University och Centrum för Genusstudier vid Stockholms Universitet. Han talade på ämnet "400 000 new perverts" och beskrev regleringen av sexualitet i Sverige med hjälp av ett foucaultskt maktperspektiv. Föredraget behandlade patologiseringen av sexköparen, som från att ha varit "en återfallsförbrytare" blir "en art" för att travestera Foucaults ord om sodomiten och den homosexuelle. Sexköparen, torsken, har nu utrustats med en identitet, en historia och en barndom, och svenska socialarbetare har ägnat stor möda åt att kategorisera och klassificera olika slags torskar. Gemensamt för dem alla är att de behöver terapi. Kulicks föredrag utformade sig till en svidande kritik av de normaliseringstendenser som växer sig starkare i Sverige och han pekade på hur central sexualiteten är för konstruktionen av den svenska välfärdsstaten. Svenska makthavare bär på en bild av den goda sexualiteten, den varma, äkta sexualiteten, där känslor och kärlek är rådande, och de anstränger sig att utplåna dem som står för den dåliga sexualiteten. Patologiseringen av torsken kan synas vara ett mindre problem och angå bara ett fåtal människor, men i förlängningen får denna dikotomisering och denna omdefiniering av sexualiteten konsekvenser för alla människor i Sverige.

Didier Eribon, Foucaults levnadstecknare och uttolkare sedan många år, inledde med att förklara att han inte tänkte hålla det föredrag som var annonserat: "Corrupting the youth: Gay relationality, feminism and the university". Det skulle ha varit kontroversiellt, förklarade han, och inte för att han var rädd att vara kontroversiell, men han insåg att det var svårt att vara det på engelska. Hade han fått tala franska hade han presenterat sitt ursprungligen planerade paper. Men, fortsatte han, *om* han hade hållit sitt föredrag, så *skulle* han ha framhållit vådan av att problematisera förhållanden mellan lärare och elever på det moraliska sätt som sker runt om i dag. *Om* han hade hållit det föredraget, så *hade han* sagt att det faktum att ålderskillnaden är stor mellan två parter inte

diskvalificerar dem från att ha sex, då *skulle* han ha refererat till Foucaults ”omsorgen om sig själv” och de antika sexuella pedagogiska sederna, han *hade* kritiserat delar av feminismen för att vilja avsexualisera universiteten, och så vidare. Ett enastående retoriskt grepp, trodde jag ett tag: han kommer att hålla föredraget utan att hålla det! Men så lade han sina anteckningar åt sidan och gick över till att presentera ett annat paper, som handlade om Foucault och Barthes och om franska filosofers motstånd mot psykoanalysen. Han noterade att Barthes introduktionsföreläsning på Collège de France och Foucaults *Sexualitetens historia* del 1 publicerades med bara några månaders mellanrum och att båda innehöll den mest avgörande kritiken mot psykoanalysen som dittills formulerats. Eribons föredrag var tätt och svårbegripligt, vilket inte underlättades av att han talade engelska med en förfärlig fransk brytning och att han envisades med att blåsa in i mikrofonen så att det dånade i salen. Men frågeställningen var intressant och sambandet mellan Barthes och Foucault väl värt att lyfta fram.

Den sista storföreläsningen var Jeffrey Weeks imponerande svep över homoforskningen efter Foucault. Han summerade tjugufem års utveckling på fältet, påminde oss om den stora essentialism-konstruktivism-debatten, som självdog av ren utmattning, pekade på de stora samhällsförändringar, ”the gay revolution”, som har ägt rum sedan dess och avslutade med att tala om etik. Foucault underströk, menade Weeks, att omsorgen om sig själv måste åtföljas av omsorgen om andra. Det ansvarstagande som gaysamhället visat, speciellt under aids-katastrofen, motsäger bilden av den hedonism som en del vill tillskriva homosexuella – och Foucault. Slutligen framhävde Weeks vikten av att komma ihåg att historien skapas av aktörer. Det är på gräsrotsnivån som de verkliga förändringarna äger rum, menade han, och lagar och politiska beslut är ofta reaktioner på eller kodifieringar av sådant som redan hänt. Det är vidare omöjligt att förutsäga framtiden, och en lag kan ha motsatt effekt än det den avsedda. Det klassiska exemplet är Clause 28 som Margaret Thatcher skapade för att osynliggöra homosexualitet. I stället resulterade den lagen i den mest omfattande mobiliseringen av bögar och lesbiska någonsin i Storbritannien, och det var paradoxalt nog efter införandet av Clause 28 som Soho i London återhomosexualiserades och ett område som Canal Street i Manchester blev till det regnbågs kvarter som det är i dag.

Av de mindre presentationerna i de olika diskussionsgrupperna kan nämnas Mary Weismantel, Northwestern University, som berättade om de så kallade sex pots – keramiska kärl tillverkade av moche-indianerna i Peru, med de mest explicita och groteska sexscener. Intrikata kärl med olika rör som får det fermenterade ölet att rinna mellan kropparna i avancerade samlagsställningar, mellan kvinnor och män, män och män, kvinnor och kvinnor och människor

och djur. En kruka tvingar dess brukare att dricka ur en jättepenis, en annan erbjuder vätskan som flödar ur en kvinnas vagina. Weismantels föredrag, med bilder och en klok analys av hur vi kan uppfatta denna materialisering av sexualiteten kändes uppfriskande efter många dagars teoretiserande. I samma panel presenterade Brit Solli från Tromsø universitet en ganska vild queerifiering av vikingarna, där hon spekulerade i tanken att Odins hängande i asken Yggdrasil i nio dagar egentligen var en sexuell handling. Hon beklagade att den konservativa nordiska arkeologin har avsexualiserat och avqueerifierat vikingatiden och speciellt vände hon sig mot att varje antydan till sexuella motiv inom den fornnordiska kulturen klassificeras som hörande till en "fruktbarhetskult". Det blir, enligt Solli, ett ofarligt sätt att heterosexualisera och avvärja den tvetydiga sexualitet som det finns många exempel på i den fornnordiska kulturen.

Från övriga Norden deltog Minna Uimonen, Helsingfors universitet, med ett paper om ett fall av sexuell inversion från Finland på 1880-talet, läst och tolkat genom en förståelse av Foucault, och Björn Pernrud, Karlstad universitet, med ett paper om hur sexuella funktionsstörningar diagnosticeras. Dessutom deltog forskare från Australien, Nya Zeeland, Hong Kong och Latinamerika. Mångfalden av paper var överväldigande och kvaliteten mestadels hög. Konferensen dominerades av litteraturvetenskap och *cultural studies*, med både fler och mer utarbetade presentationer. Kanske var det en avspeglning av att konferensen anordnades av litteraturvetare men kanske också av att Foucaults tänkande har förvaltats bättre och vidareutvecklats mer inom den humanistiska sektorn. Huvudintrycket var framför allt bredden och den internationella mångfalden. Det var i sanning imponerande att så många begåvade forskare från så många olika universitet och bakgrunder hade så många olika perspektiv på sexualitet och på Foucault.

På kvällarna queerifierade konferensdeltagarna Canal Street, där heterosexuella ungdomar och en och annan möhippa vittnade om hur till den milda grad integrerad homosexualiteten har blivit i det offentliga rummet. Men det *var* häftigt att stå på samma ställe där Nathan väntade på Stuart i första avsnittet...

Nästa stora queerkonferens blir i London i maj, konferensen "Queer Matters", där delvis samma talare skall tala och där hundratals nya paper skall presenteras i små workshops. Mer information om den finns på <http://www.queermatters.org>

Noter

- ¹ Jag tackar Dag Heede och Don Kulick för hjälp att minnas. Denna skissartade rapport bygger för övrigt på mitt eget högst subjektiva och osäkra minne.
- ² Enligt Dag Heede är uppgiften om fistfucking som sexuell innovation en alltför kraftig konkretisering av något som Foucault en gång antydde. I en intervju talade han om "people using strange body parts".

Jens Rydström